

ERDŐDI JÁNOS: Földrajz a kassai elemi osztályú tanulók számára, kézikönyvül írta – –, képezdei és népiskolai tanító. I. füzet. 2. Kiadás. 1873.

ERDŐDI JÁNOS: Földrajz népiskolai tanulók számára, kézikönyvül írta – –, II. füzet. 1873

Ismerteti: Laky Dániel. =Magyar Tanügy, 1874. 81.84.p.

Minden iskolai tankönyvet két szempontból kell bírálat alá venni. Egyik szempont az, hogy áll-e a tudományok színvonalán, a másik, hogy helyes pedagógiai elvek szerint van-e készítve? Jó tankönyv csak az, melynél mind a két kívánalomnak elég van téve.

Ha ezt a két szempontból vesszük bírálat alá iskolai tankönyveinket, keveset találunk olyat, mely mind a két tekintetben megütné a mértéket; többet olyat, a mely egyiknek sem felel meg. És ez épp úgy áll az elemi iskolai tankönyvekről, mind a közép iskoláikról. Fent címzett munkák bírálatához fogván, alkalmat vettem magamnak belepillantani a népiskolák számára írt s nagyobb kelendőségnek örvendő földrajzi tankönyvekbe. Mondhatom, – sok haszontalan fércmunkát találtam köztök. Találtam olyat, melyet – ha hiányait számításba vennők – inkább középiskolákban lehetne használni, mert tanmódjánál s rendszerénél fogva nem népiskolába való. Pedig e tankönyv más 13 kiadást ért el s fogyasztói nagyobb részben a népiskolák. Mi ebből a tanulság? Az, hogy kik ilyen tankönyveket adnak a népiskolai növendékek kezébe, sokszor maguk sem tudják, hogy ugyanazon tantárgy más methodussal kezelendő a nép- mással a középiskolákban. Találtam mást, a mi már ügyesebb szerkezetű, de ez meg azt tanítja, hogy Grfenberg Stájerországban van, hogy az Ipoly folyó a kis Tátrába ered (a mi azt teszi, hogy az Ipoly folyó keresztül fut a Turócon, Garamon, Szlatinán s nem tudom mi más folyón) stb.

Egy harmadik is akadt kezembe, a mely a városokról s helyiségekről nem is nevezetességeket ír, – mert ez nálunk szokott földrajz anyag, – hanem különlegességeket. Így például Szabadkáról azt írja, hogy az híres „szercsika” almájáról; Szolnok gőzfűrészeről, s még a tápéiakról sem feledkezik meg, s kitünteti őket mint gyékény fonókat (Tápé Csongrádban jelentéktelen kis hely). Ily módon bele írhatná a „földrajzba” azt is, hogy Debrecen híres a kolbászáról, Miskolc a cipójáról, Kassa a sódaráról stb.

Látszik ezekből, hogy a kik földrajzi könyvet írnak sokszor magok sincsenek tisztában azzal, hogy mi a képezze a földrajz tartalmát, látszik, hogy tankönyveink minden terv nélkül készülnek, üzleti célból, – eladás végett. Csak úgy elvéte kerül napfényre olyan munka, mely komoly munkásság gyümölcse s mely józan tanítási elvek szerint van készítve. És az ilyeneknek mi a sorsa? Legtöbb esetben az, hogy a „szerző tulajdona” maradnak, – nem kelendők.

Szerencsére, a bírálatom alatt lévő könyvek nem esnek a fentiekkel egy kategóriába. Sőt inkább. Örömmel ismerjük el róluk, hogy sokkal jobbak s ügyesebbek. Különösen sikerült a II. füzet azon része, melyben Magyarország van leírva. Szerző szorgalmasan tanulmányozta Hunfalvy jeles munkáit s abból a leglényegesebbeket választotta tananyagul. Munkája sehol sem száraz, mindenütt elég érdekesen van írva. Pl. a magyarországi nagy alföldről így ír: „Egészében véve az Alföld felülete egész simának látszik. De csak látszik, mert a valóságban kisebb-nagyobb, néha tetemes dombokat és domborokat találunk rajta. Ha a hegyek felől a Tisza völgye felé megyünk, számtalan alacsony földhátakra akadunk, a melyeken félnapokig utazhatunk dombokon fel és lemenve. A meddig ezen dombhullámok terjednek, füves puszták és kaszálók, majdnem kopár homok dombok, nádasok és tócsák, hullámzó gabona földek, szőlők és gyümölcsösök és itt-ott erdők is váltakoznak egymással. Minél jobban közelünk a Tiszához, annál laposabbak a dombhullámok és köröskörül végtelen sima s erdőtlen terület terjed el. Bokrok és árnyékos fák vagy éppen erdők sehol nem sötétlenek. Messziről csillámlik egy-egy karsú torony és itt egy egy magas gémeskút vagy magányos tanya.”

A gyermekeknek efféle leírás kell; hegyláncok, síkok, folyók száraz felemlítése nem érdekli.

Itt-ott hibákat is találunk a könyvben, azonban nem lényegesek. Így pl. a II. füzet 55. Lapján azt mondja, hogy: „az alacsony Tátra legmagasabb csúcsa a Királyhegy 6100”; holott a Gyömbér majdnem 400'-al magasabb (6462'). Ugyancsak e lapon a selmecbányai érchegységet önálló láncolatnak veszi; holott Hunfalvy nagy munkájában az Osroski-Vepor láncolat tagjául sorolja. – Szintén e lapon azt mondja: „A nagy Fáttra tulajdonképen nem láncolat, hanem több ide-oda terjeszkedő csoportnak összege”. Ugyanezt mondja szószerint Hunfalvy is nagy munkájában, csak hogy nem a Tátráról, hanem az Ostocki-Vepor hegységről. Mindezek azonban a munka értékét nem csökkentik.

Több kifogásom van a methodikai tekintetben éppen tanmenete ellen.

Az I. füzet 1. lapján meghatározván, hogy mit nevezünk keletnek nyugotnak stb., utánuk rögtön a térképet definiálja. A helyes tanmenet, kezdő gyermeknél nem ez, hanem az, hogy először is ismertesük meg vele a tantermet, onnét kiindulva az utcát s majd a várost vagy helyiséget. Már pedig nem a könyvből, mint ahogy ezt Erdődi úr teszi, ki első füzetében leírja Kassa utcáit, tereit stb., s elmondja, hogy melyik utca hová vezet, hová nyúlik, – hanem a szabadban, körüljárva a tanítványokkal. Mire való pl. egy kassai gyermeknek könyvből tanítani, hogy a „gyár-utca az új városba vezet”; „harang-utca a malom utcába kanyarodik” stb. midőn ezt egyszerű végigsétálás után, valóságban meg lehet mutatni?

Midőn megismerték a növendékek körülsétálva a várost, annak főbb utcáit s tereit, akkor kell nekik a térképről beszélni, még éspedig olyan formán, hogy rajzolja le a tanító előttük a táblára az iskola termet s azután mutassa fel nekik a város térképét s adjon hozzá szükséges magyarázatokat. Majd ezek után tűzzön ki a növendékek elé valamely helyet vagy utcát, hogy azt a térkép kalauzolása után keressék fel a valóságba. Ha így elméletileg megmagyarázta a növendékeknek a térképet s gyakorlati feladatokat tűz ki elébük, melyeket a térkép segítségével kell megfejteniük: csak akkor lesz helyes fogalmuk a térképről, csak akkor lesz képes a növendék felfogni a térkép hasznát

S csak így fog benne kedv és érdeklődés támadni a térkép és a földrajz tanulása iránt.

Ezek után áttérhet azután a határ, a megye, ország, földrész s végre a földgömb leírására s ezek képeinek ismertetésére. Éppen ezen szempontból felesleges munkának tartom az első füzet 15 első lapját egész addig, a hol Kassa város vidékének leírása kezdődik.

Munkájának II. füzete egészen helyes methodussal van készítve. A hazával kezdődik s így megy át a szomszédos országokra, majd a távolabbiakra s a földrészek ismertetése után a matematikai földrajz főbb tanait adja. A megyéket és városokat – igen ügyesen és helyesen – területük és népességük szerint sorban külön táblázatban közli.

Végül egyre figyelmeztetem a szerző. Arra t.i. hogy munkája újabb kiadásában ügyeljen arra, hogy ne használja a szenvedő igealakokat oly bőven, mint a jelen kiadásban. Csak egyetlen egy lapon, az első füzet 44. lapján, 4- szer 5-ször olvassuk, hogy: „a föld hanyagul műveltetik”; „a juhtenyésztés gondosabban üzetik”; „köszén nagy mennyiségben ásatik” stb.

Ezen észrevételeim után, Erdődi földrajzának két füzetét kifogástalan tartalmánál s helyes módszerénél fogva népiskolai tanítóinknak figyelmébe s pártolással különösen ajánlom”.

(Magyar Tanügy 1874. 81-84.p.)